

A magyar pénzekről

A gazdasági életet ezer éve sem lehetett elképzelni a csere nélkül, ahhoz pedig a legkülönbözőbb dolgok értékének összehasonlítása kellett. Az első magyar király, az akkori modern állam megszervezője már uralkodásának első éveiben bocsátott ki pénzt. Ezeket az Esztergomban, Bajor mintára vert ezüstérméket tekinthetjük a magyar állam első hivatalos pénzeinek. A kereskedők nyilván továbbra is elfogadták más, addig is használatos (bizánci, arab és nyugat-európai) pénzeket, de távoli vidékeken megtalált magyar dénárok azt bizonyítják, hogy az új fizetőeszköz is egyenrangúvá vált. (A dénár — mint annyi más szó — római eredetű. A rómaiak ezüstpénze, a denarius mintegy négy és fél gramm súlyú volt. A vagyon, a pénz régi magyar megfelelője a „marha” szó is latin származék, egyszerű tükörfordítás. Latinul ugyanis a pecu (szarvas)marhát, a pecus aprómarhát — a juh, kecske gyűjtőneve — jelent; a tulajdon, a vagyon és a pénz kifejezésére a pecunia szót használták.)

I. István utódai — hasonlóan Európa többi feudális uralkodójához — gyakran verettek új pénzt, cserélték az addig. Elsősorban azért, mert ez igen jó üzletnek bizonyult: kötelezték alattvalóikat az átváltásra, mégpedig illeték felszámítása mellett (ez volt a kamarai haszon, latinul *lucrum camerae*). Még ez sem volt azonban elegendő, a gyakori beolvasztás után az érmék nemesfém tartalmát csökkentették, vagy egyszerűen vékonyabb lapkákat bocsátottak ki. Tudjuk, hogy Salamon (1063 és 1074 között), majd I. László kételkedte, néhány évtized múlva Vak Béla pedig évenként adott ki új pénzt. II. Géza király pénze viszont állandó, sőt növekvő értékű volt.

A XIII. század elején decentralizálták a pénzverést: Csanád egyházmegye területén 1211-től pénzverőház működik. A szerémi, a budai és Szlavóniában a báni kamara működésének kezdete az évszázad közepe.

A pénz értéke ingadozó volt, mert a különböző műhelyekben más-más méretű pénzeket készítettek. Ez zavarta a kereskedelmet, így lehet, hogy más követelések mellett az Aranybulla 23. pontja igéri: „A pénz húsvétól húsvétig érvényes, a dénárok olyanok legyenek, mint Béla király idejében voltak.” (III. Béla úgyszólván szinezüsből vert címeres dénárjáról van szó.)

A történet a forinttal folytatódik. 1325-ben Károly Róbert veretett ilyen nevű aranypénzt. Ezen jelent meg először verdejegy, azaz annak a műhelynek a „bélyegzője”, ahonnan az érme kikerült. Az állandó értékű pénz másik formája a négy évvel fiatalabb ezüstgaras. (Ismét a nevek eredete: forint — némely régi írásokban forin — az olasz fiorino származéka, a firenzei „virágos” pénz nyomán. Mint tudjuk Firenze jelképe a lilium, ez volt a pénzen is. A garas — latinul *grassus* — vastag pénzdarabokat jelent.)

Hunyadi Mátyás korában Magyarország Európa egyik leggazdagabb állama, aranybányászata is jelentős. Körmöcbányán 29 ércmalom és négy kohó működött. 1487-es adat szerint Selmecbánya 7927, Körmöcbánya 4623, Besztercebánya pedig 3616 aranyforinttal adózik ezüsttermelése után. A király átszervezi a kincstartóságot, igyekszik központosítani a gazdaság hasznát. Értékálló új pénzt is veret, amelyekből 100 dénár tesz ki egy aranyforintot. (Érdekesség: Mátyás Bécs meghódítása után ott is veret pénzt.)

Talán kitűnik az eddigiekből, hogy az államalapítást követő 500 év alatt meglehetősen sokféle pénz volt forgalomban. Ezeknek az érméknek elég nehéz a pontos korát meghatározni, az ideig ugyanis nem volt rajtuk a kiadás éve. Az első, évszámmal is megjelölt magyarországi pénz II. Ulászló 1499-es guldinere. 1553-ban I. Ferdinánd jóvoltából újfajta pénz jelenik meg, a tallér. (A név a Joachimstal helységnévből származik; joachimstaler. Ezt a nevet sok formában megtalálni: Itáliában tallero, Hollandiában daalder, az USA-ban dollar.) Ezen az első közös ezüstpénzen (28 gr súlyú) még ott a magyar címer. A krajcár is a Habsburgok alatt kerül forgalomba. (Kreutzer jelentése kereszt, a XIII. század óta ezzel a jelképpel forgalomba került rézpénzek neve.)

Rézpénzt I. Rákóczi Ferenc is veretett a szabadságharc alatt, igaz, kizárólag az országon belüli használatra. Nem is csoda, mert ennek a pénznek nem volt aranyfedezete, így aztán

I. Ferdinánd ezüst tallérja. A KB verdejel a hátlapon Kőrömcébányát jelzi.

II. Rákóczi Ferenc pénze. Az 1707-es devalváció ellenjegye 20 pollurás rézpénz. MNM, Éremtár (Hornayák László rajzai)

nehogy a külhoniak, de a hazaiak sem akarták elfogadni. A fejedelem rendelete (1705. október 31.) szerint: „Valakik a sokszor említett rézpénzt szokott valóra (értéke) szerint el nem venni, avagy maga ingó és kereskedésre való javait azért nem eladni, vagy a felváltásban Lasit (kamatot) venni tovább is merészelnek; elsőben nála lévő javainak negyed része, második rendbeli vétkéért annak medietása (fele), harmadszori vakmerőségéért körülötte található minden ingó javai és jöszgái... confistaltatnak (elkobozzák).”

A 18. század közepén merőben másfajta pénz jelent meg a forgalomban, mely rövidesen közhasználatúvá vált: a papírpénz. Nem kevesebb volt, mint a bécsi központi bank fizetési ígérete a megjelölt összegre. S valóban: bármikor beváltotta a bank ezüstpénzre. Elfogadásuk csak a múlt század elején, a napóleoni háborúk korában vált kötelezővé a magánforgalomban is. A bankcédulák népszerűsége azonban nem volt valami nagy. A kincstárnak szüksége volt a (nemesfém) pénzre, annyira, hogy a templomok kincseit is begyűjtötték, s egyidejűleg megkezdődött a papírpénzek rontása is. A régi papírpénz helyett „váltóforintot” adtak ki, egyötöd értékűt, nemsokára újabb csere következett. Magyarán: infláció volt, s ezt a papírpénz léte igen megkönnyítette.

Igazi papírpénznek nem is ezeket tekintették eleink, hanem a szabadságharc Kossuth-bankóját. Kossuth pénzügyminiszterként fel akarta számolni a magyar pénzügyek feletti

II. Ulászló guldinerének hátlapja Szent László alakjával. Az első évszámmal ellátott magyar pénzveret, 1499. MNM, Éremtár

Hunyadi Mátyás aranyforintja Szent László alakjával

osztrák gyámkodást, ennek egyik eszközeül szánta az önálló bankjegy kibocsátását. 1848 májusában felszólította a lakosságot kölcsönjegyzésre, nemesfém és ércpénnel begyűjtésére. Ezt szánta fedezetül az új pénznek. Az első, kétforintos címetű bankjegy a „vöröshasú” augusztusban jelent meg. Az egyforintos színe szürke volt. Mindkettőn a pénzügyminiszter aláírása mellett Völgyi Ferenc kincstári és Rogler János banki főpénztáros kézjegye is szerepel. Utóbbi a Pesti Magyar Kereskedelmi Bankot képviseli, mely állami megbízás alapján a tényleges pénzkibocsátó volt.

A későbbiekben még többfajta (5, 10 és 100 forintos névértékű) bankó és szükségpénz is napvilágot látott. Készült olyan pénz is, ami forgalomba már nem kerülhetett, osztrák kézbe került, és megsemmisítették. A gondosan megtervezett grafikai kép (s maga az ügy) megkívánta egy állami felügyelet alatt álló nyomda létrehozatalát. Landerer lett a vezetője, külföldről hozatott gépeken, különleges papírra nyomták a pénzt. Két évtizede Balassagyarmaton megtaláltak egy Prágában készült nyomdagépet, amin Debrecenben nyomtak Kossuth-bankókat. A gép 120 éves korában is üzemképes volt. A szabadságharc leverése után Kossuth Amerikában majd Angliában is készítettett pénzjegyeket. Londonban perbe is fogták érte, s az eddig titokban elkészült mennyiséget elégették. Csak a különleges víznyomásos papírból maradt valamennyi, abból borítékokat készítettek.

A monarchia pénzrendszerének alapja az ún. osztrák érték volt 1858-tól: 500 gramm 9/10 finomságú ezüsből 45 forintot vertek a belföldi forgalom számára. A nemzetközi piacon az aranypénz volt a fizetőeszköz, a dukát. Az üzleti élet nagyobbik akcióit 10, 100 és 1000 forintos bankjegyekkel, valamint 1,5 és 50 forintos államjegyekkel bonyolították le. A papírból azonban több volt, mint kellett, s mert ráadásul nem volt köteles ezüstre váltani a bank, értéke csökkent. 1892-ben új aranyvaluta jelent meg, a korona. Egy kilogramm aranyból 3280 érmét készítettek, értéke fele volt az osztrák forinténak.

A pénzek — kivéve a nemesfémeket — a világháború utáni inflációt (18 400 korona ért egy régit) követő stabilizáció 1926 végén hozta a pengőt és a fillért. Az új papírpénzek új, kitűnő nyomdatechnikával készültek.

Mai pénzünk 1946. augusztus 1. óta van forgalomban, miután a pengő inflációs „világcsúcsot javított”. Egy forint 400 ezer quadrillió pengővel volt egyenlő, azaz a július utolsó napján létező összes bankjegy egy forintot sem ért.

Vámos György

A pénzek rajzait lásd még a hátsó borítón (Szerk.)